

FEHÉR ÁGNES¹**A korai angol nyelvi fejlesztés tudományelméleti megközelítése és szülői megítélése – Angolul már az óvodában?**

A legalább alapszintű angol nyelvtudás ma egyértelműen elengedhetetlen a mindennapi boldoguláshoz. Arról azonban megoszlanak a vélemények, hogy milyen életkorban érdemes elkezdni az idegennyelvi fejlesztést, illetve tanítást. Egyre több információ áll rendelkezésre a korai évek fontosságáról az idegen nyelvek hatékony elsajátításának tekintetében is. A nyelv és nyelvtanulás különböző aspektusaira a tanuló életkora egyértelműen kihat. A szülők egy része ennek ellenére is fenntartásokkal kezeli a korai idegennyelvi fejlesztést. A kutatásom során azt vizsgálom, van-e összefüggés a szülők iskolai végzettségének szintje, angoltudásának szintje, valamint életkora és aközött, hogy mennyire támogatják a korai angol nyelvi fejlesztést.

Bevezetés

A kritikusperiódus-elmélet a 20. század közepén alapjaiban változtatta meg az anyanyelv elsajátításáról kialakult nézeteket. Ez a hipotézis a Penfield és Roberts által írt *Speech and Brain Mechanisms* (1959) című könyvben fogalmazódott meg először, de igazán csak 8 évvel később Lenneberg, *Biological Foundations of Language* (1967) című könyvének megjelenése után vált ismertté. Művében kifejti, hogy van egy biológiailag determinált életszakasz, amely során könnyebben valósul meg a nyelvelsajátítás. Szintén a hatvanas években, az addigi behaviorista tanuláselméletekkel szembe menve, először Chomsky (1965) állította, hogy létezik egy velünk született nyelvelsajátítást segítő képesség (Language Acquisition Device), valamint egy velünk született globális nyelvtan tudás (Universal Grammar), ami lehetővé teszi számunkra a nyelv megtanulását. A Chomskyhoz hasonló nativista elméletet képviselők azzal támasztották alá állításukat, hogy a gyermek nem lenne képes elsajátítani anyanyelvét ilyen gyorsan, ha azt csak utánzás és megerősítés által tenné. Később Krashen (1982) volt az első, aki Chomsky elméletére (1965) alapozva megfogalmazta a különbséget a nyelvtanulás és a nyelvelsajátítás között. Az idegennyelv-elsajátítást az implicitnek feltételezett anyanyelv-elsajátításhoz hasonlítja. A beszélőt ugyanis nem jellemzi tudatos szabálykövetés, csak úgy használja a nyelvet, ahogyan

¹ Neveléstudomány MA szakos hallgató, Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar; Gyógypedagógus BA szakos hallgató logopédia szakirány, Széchenyi István Egyetem, Apáczai Csere János Kar; Óvodapedagógus; email: feheragnes2@gmail.com

jól, helyesnek hangzik számára. Ezzel ellentétben a nyelvtanulás mindig tudatos folyamat. A beszélő ismeri a nyelvtani szabályokat, ezek követésével sajátítja el nyelvet. Krashen (1982) szerint a felnőttkorban tanulni kezdők ugyan könnyebben teszik magukévá ezeket a szabályokat és a második nyelv alapjait, de a gyermekkorban kezdők általánosságban magasabb szintet érnek el a tanulásban. Az 1900-as évek végén ezen elméletek tükrében egyre inkább előtérbe kerültek a nyelvtanulás szempontjából is meghatározó első életévek.

Az első években a tanulás, így a nyelvtanulás is cselekvésbe ágyazottan, akaratlanul megy végbe. Mai tudásunk szerint az agy fejlődése periodikus jellegű, melynek vannak szenzitív szakaszai. Különösen meghatározó az első 8-10 év, amely során a legnagyobb az agyi aktivitás és fejlődés (Varga, 2015). Ezen szenzitív periódus alatt a gyermek jobban tud alkalmazkodni az új nyelvhez és fogékonyabb a megfelelő kiejtésre és artikulációra, hiszen az idegrendszere még fejlődésben van. Ezért is sokkal sikeresebb az anyanyelv elsajátítás folyamata. Később az évek során az agy plaszticitása csökken (Klein, 2011; Varga, 2015). Ezen természetes fiziológiás változás után a nyelvtanulás több időt és energiabefektetést igényel.

Az egyre több rendelkezésre álló információ ellenére a mai napig erősen vitatott a korai idegennyelvi fejlesztés. A leggyakoribb ellenérvек közé tartozik, hogy megterhelő lehet a gyermek számára, és az anyanyelvi fejlődésére is negatív hatást gyakorolhat. A korai idegennyelvi fejlesztés támogatói ezzel szemben úgy vélik, hogy ezek az évek a legmeghatározóbbak az idegennyelv-elsajátítás szempontjából, hiszen bizonyítottan itt dől el, hogy később tökéletesen fogjuk-e tudni beszélni az adott nyelvet vagy sem (Pásztor, 2017). Emellett állítják, hogy az anyanyelv-elsajátítás egy befejezhetetlen folyamat, amely nem zárul le egy adott korban (Kovács, 2009). Az azonban szélesebb körben elfogadott elmélet, hogy az idegennyelv szavait általában az anyanyelv kifejezésein keresztül kötjük a tárgyakhoz (Vigotszkij, 1967).

Az idegennyelvi fejlesztés megjelenése és módszerei óvodai tevékenységekben

Becslések szerint már 2005-ben a hazai óvodák több mint 10%-ában volt lehetősége a szülőknek a gyermeküket idegennyelvi foglalkozásra járatni vagy nemzetiségi csoportba íratni (Varga, 2005). Ezen óvodák száma azóta is folyamatosan nő. 2009-ben indult meg a Nyugat-magyarországi Egyetem, ma már Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karán az „Angol nyelv az óvodában” specializáció, ami ezen igényhez igazodva jött létre, hogy biztosítsa az óvodákban folyó angol fejlesztést ellátni képes óvodapedagógus szakemberek képzését.

Az óvodai élet tevékenységi formáit a 363/2012. Kormányrendelet, az Óvodai nevelés Országos Alapprogramja (ONAP) határozza meg. Az intézmények ezt alapul véve készítik saját pedagógiai programjukat. Az óvodában a tanulás és az ismeretátadás folyamata, spontán és

tervezett módon is, a mindennapi játékos tevékenységeken keresztül valósul meg. Az élmény alapú játékos angol foglalkozások elsődleges feladata, hogy megszerettesse a nyelvet, a gyermekben pozitív attitűdöt alakítson ki, és ezzel megalapozza a későbbi iskolai nyelvtanulást.

Kutatási célok, hipotézisek és módszerek

Jelen tanulmányban anonim online kérdőív használatával azt a kérdést vizsgáltam, van-e összefüggés a szülők i) iskolai végzettségének szintje, ii) angoltudásának szintje, valamint iii) életkora és aközött, hogy mennyire támogatják a korai angol nyelvi fejlesztést. Kutatásom kezdetén az alábbi hipotéziseket állítottam fel:

H1: Minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik egy szülő, annál fontosabbnak tartja gyermeke korai angol nyelvi fejlesztését.

H2: Minél magasabb fokú angol nyelvvizsgával rendelkezik egy szülő, annál fontosabbnak tartja gyermeke korai angol nyelvi fejlesztését.

H3: Minél fiatalabb egy szülő, annál fontosabbnak tartja gyermeke korai angol nyelvi fejlesztését.

A vizsgálat elvégzéséhez felhasznált kérdőív 16 kérdést tartalmazott. A kérdőív kitöltésére egy online felületen keresztül (Google Forms), 2018. február és március között volt lehetőség. A begyűjtött adatokat 2018. március 25. és március 31. között dolgoztam fel. Az adatok értékelésére a Microsoft Excel for Mac 15.28. verziószámú szoftvert használtam.

A kérdőív utolsó nyolc kérdésében a szülőknek egy egytől ötig terjedő attitűdskálán kellett értékelniük a nyolc állítást. Ezek az állítások az angol nyelvtanulásra vonatkoztak. Az egyest kellett megjelölni, ha az állítás szerintük egyáltalán nem volt igaz, az ötöst pedig, ha az állítást teljes mértékben igaznak találták. A kettő, három, négyes opciók a köztes lehetőségeket jelölik. A válaszokat három kritérium alapján értékeltem. A nyolc állítás a következő volt:

- (1) Fontosnak tartom, hogy gyermekem/gyermekeim tanuljon/tanuljanak angolul.
- (2) Fontosnak tartom, hogy az angol nyelvi fejlesztést végző pedagógus államilag elismert nyelvvizsgával rendelkezzen.
- (3) Fontosnak tartom, hogy gyermekem/gyermekeim angol nyelvi fejlesztése már óvodáskorban elkezdődjön.
- (4) Fontosnak tartom, hogy az angol nyelvi fejlesztés minden óvodai tevékenységben megjelenjen.
- (5) Véleményem szerint azok a gyermekek, akik korai angol nyelvi fejlesztésben részesülnek, előnnyel indulnak az iskolában.

- (6) Véleményem szerint azok a gyermekek, akik korai angol nyelvi fejlesztésben részesülnek, nagyobb eséllyel szereznek nyelvvizsgát.
- (7) Véleményem szerint azok a gyermekek, akik korai angol nyelvi fejlesztésben részesülnek, nagyobb eséllyel szereznek felsőfokú végzettséget.
- (8) Véleményem szerint azok a gyerekek, akik korai angol nyelvi fejlesztésben részesülnek, jobban érvényesülnek a későbbi életben.

A kutatási eredmények bemutatása – a szülők véleménye a korai nyelvi fejlesztésről

Minta

A minta a kérdőívet kitöltő szülők számából tevődik össze, összességében 126 fő (68% nő). A kérdőívek feldolgozására 2018-ban került sor; minden beérkezett kérdőív feldolgozásra került. A kitöltők 22%-a volt fiatal felnőtt (30 év alatti), 60%-a rendelkezett felsőfokú végzettséggel, valamint 52%-a legalább középszintű angol nyelvtudással (min. B2 nyelvvizsga). A kitöltők részletes bontása az **1. táblázatban** látható.

| | <i>n</i> | % |
|--------------------------------------|----------|-----|
| Összes kitöltő | 126 | 100 |
| Nem | | |
| nő | 85 | 68 |
| férfi | 41 | 32 |
| Korcsoport | | |
| < 20 év | 1 | 1 |
| 20-29 év | 26 | 21 |
| 30-39 év | 39 | 31 |
| 40-49 év | 36 | 29 |
| ≥ 50 év | 24 | 19 |
| Iskolai végzettség | | |
| általános iskolát végzett | 5 | 4 |
| szakiskolát végzett | 7 | 6 |
| szakközépiskolát/gimnáziumot végzett | 37 | 29 |
| főiskolát/ egyetemet végzett | 75 | 60 |
| OKJ-s képzést végzett | 1 | 1 |
| PhD-t végzett | 1 | 1 |
| Gyermekek száma | | |
| egygyermekes | 48 | 38 |
| kétgyermekes | 55 | 44 |
| háromgyermekes | 20 | 16 |
| több mint három gyermekes | 3 | 2 |

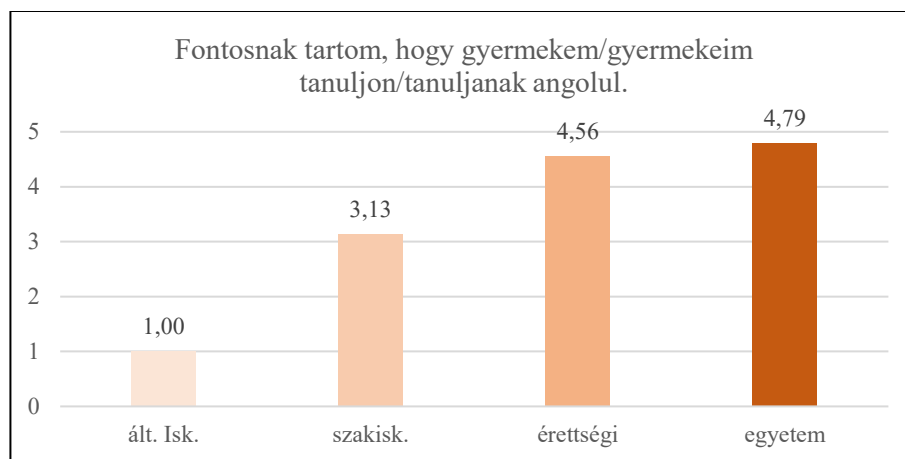
| Nyelvtudás szintje | | | |
|--------------------|---|----|----|
| | nem rendelkezik nyelvvizsgálóval | 41 | 33 |
| | A1/A2 szintű nyelvvizsgálóval rendelkezik | 19 | 15 |
| | B1/B2 szintű nyelvvizsgálóval rendelkezik | 45 | 36 |
| | C1/C2 szintű nyelvvizsgálóval rendelkezik | 20 | 16 |
| | Nem rendelkezik nyelvvizsgálóval, de anyanyelvű | 1 | 1 |

1. táblázat: A kutatási minta részletes bontása (n = 126)

(Forrás: saját készítés)

Iskolai végzettség

A nyolc állításra érkezett válaszok kiértékelése után elmondható, hogy a magasabb iskolai végzettséggel növekedett a válaszadók nyitottsága a korai angol nyelvi fejlesztéssel kapcsolatban (**1. és 2. ábra**). A diplomás szülők egyértelműen fontosabbnak tartják gyermekük angol nyelvtanulását, mint az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők. Úgy vélik, hogy a korai angol nyelvi fejlesztés által a gyermekük előnyre fog indulni az iskolában, előbb fog nyelvvizsgát és felsőfokú végzettséget szerezni. Emellett az is leolvasható, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők azt is fontosnak tartják, hogy a gyermeküknek angol foglalkozást tartó pedagógus államilag elismert nyelvvizsgálóval rendelkezzen.



1. ábra: Az első állításra adott válaszok iskolai végzettség alapján (n = 126)

(Forrás: saját készítés)

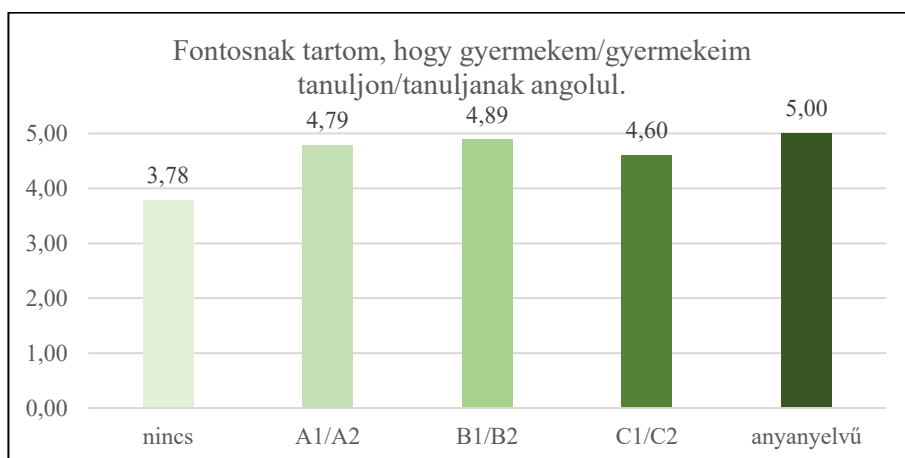
A nyolc állítás válasza alapján elmondható, hogy az általános iskolát végzett szülők tartják legkevésbé fontosnak, míg az egyetemet vagy főiskolát végzett szülők a legfontosabbnak a korai angol nyelvi nevelést. Ez alól kivételt képez a nyolcadik állítás, itt azonban az eltérés mértéke elhanyagolható. Míg a diplomával rendelkező szülők összértéke egyetlen kérdés során sem esett 3,4 alá, addig az általános iskolát végzettek értékei egyszer sem mentek 1,8 fölé.



2. ábra: A harmadik állításra adott válaszok iskolai végzettség alapján (n = 126)
(Forrás: saját készítés)

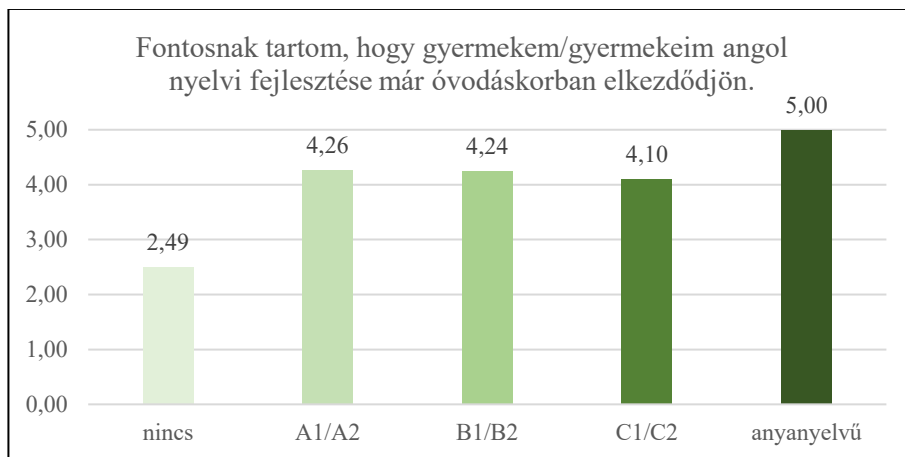
Nyelvtudás szintje

Az értékelésem második szempontja a szülők nyelvtudásának szintje volt. A válaszadókat a nyelvtudásuk alapján három csoportra oszthatjuk. Az első csoporthoz tartoznak a szülők, akik nem rendelkeznek nyelvvizsgálóval. A második csoporthoz tartoznak azok, akik valamilyen nyelvvizsgálóval rendelkeznek. Ez lehet alacsony (A1/A2), közép (B1/B2), vagy felső (C1/C2) nyelvvizsgáló is. Az utolsó csoporthoz egy szülő tartozik, aki ugyan nem rendelkezik államilag elismert nyelvvizsgálóval, de angol anyanyelvű. Őt soroltam az ötödik csoportba, de egyetlen kitöltőként válaszát nem tekinthetjük meghatározónak. A nyolc állításra érkezett válaszok alapján elmondható, hogy a nyelvvizsgálóval nem rendelkező szülők átlagosan kevésbé tartják fontosnak, hogy gyermekük, vagy gyermekeik angolul tanuljanak (**3. ábra**). A többi csoporthoz képest kisebb százalékuk véli úgy, hogy gyermekük ezzel később profitálna vagy jelentős előnyre tenné szert, ill. sikeresebb lenne az életben.



3. ábra: Az első állításra adott válaszok nyelvtudás szintje alapján (n = 126)
(Forrás: saját készítés)

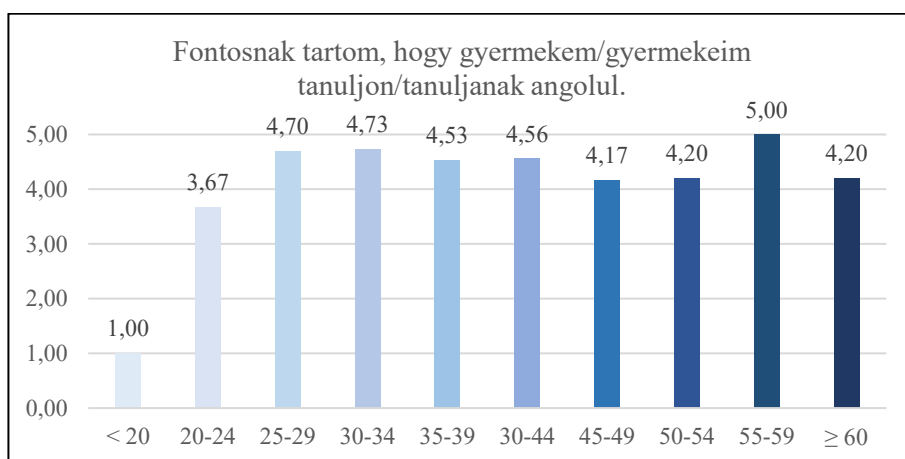
Azoknak a szülőknek a többsége, akiknek fontos, hogy gyermekük angolul tanuljon, szintén fontosnak tartja, hogy ezt már az óvodában elkezdje (**4. ábra**). Az eredmények azonban nem mutatnak összefüggést a szülő nyelvvizsgájának szintje és a korai angol nyelvi fejlesztés támogatásának mértéke között.



4. ábra: A harmadik állításra adott válaszok nyelvtudás szintje alapján (n = 126)
(Forrás: saját készítés)

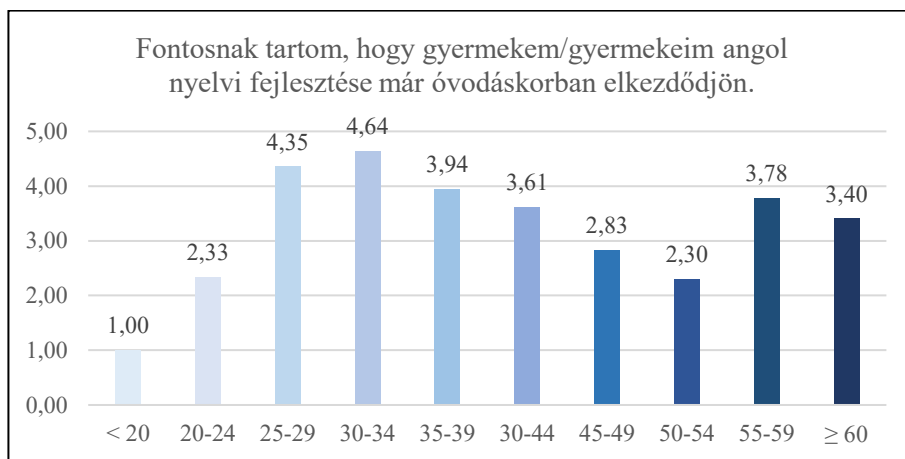
Életkor

A válaszadó szülők angol nyelvtanításról és a korai angol nyelvi fejlesztésről alkotott nézeteit korcsoportokra lebontva is megvizsgáltam. A kitöltők életkoruknak megfelelően tíz korcsoportból választhattak. A válaszok alapján általánosságban elmondható, hogy a szülők többsége számára minden korcsoportban fontos gyermekük angolul taníttatása. Az viszont már kevésbé fontos számukra, hogy gyermekük már óvodáskorban kezdje el az angol nyelvvel való ismerkedést (**5. és 6. ábra**).



5. ábra: Az első állításra adott válaszok életkor alapján (n = 126)
(Forrás: saját készítés)

A korai angol nyelvi fejlesztéssel kapcsolatban a legtámogatóbbak a 3. korcsoport (25-29 év) ill. a 4. korcsoport (30-34 év) tartozók (6. ábra). A 35 és 55 éves kor közötti kitöltők esetében látható, hogy a korról előrehaladva egyre kevésbé elfogadott a korai angol nyelvi fejlesztés. A 9. korcsoporttól újra nagyobb támogatás figyelhető meg. A legelutasítóbbnak a 20 év alatti korcsoport bizonyult, viszont ez az érték csupán az egyetlen 20 év alatti szülő véleményéhez igazodik. Ezen eredmények alapján nem állapíthatunk meg összefüggést a szülő életkora és a korai angol nyelvi fejlesztésről alkotott véleménye között.



6. ábra: A harmadik állításra adott válaszok életkor alapján (n = 126)

(Forrás: saját készítés)

A kérdőív végén lehetőséget adtam a kitöltőknek, hogy megosszák velem a megjegyzéseiket a témával kapcsolatban. A sok pozitív megnyilvánulás mellett sok negatív, a korai idegen nyelvi fejlesztést elutasító kommentár is érkezett. A következőkben pár ilyen megjegyzésre szeretnék reflektálni a tudományos-elméleti szakirodalmak és kutatási eredmények szemszögéből.

1. „Az óvodás gyermek számára megterhelő egy új nyelv tanulása.”

Az óvodában tanulás helyett inkább fejlesztésről beszélhetünk. Nem tanórákon ülve folyik a frontális oktatás, mint az iskolában, hanem kizárólag cselekvésbe ágyazottan történik az ismeretátadás. Az idegennyelv-elsajátítás, akár az anyanyelvé, az első években észrevétlenül valósul meg, anélkül, hogy megterhelné a gyermeket. Az életkori sajátosságokhoz alkalmazkodva az óvodában az idegennyelvet a gyermek játékos tevékenységeibe illesztjük be. Ezek leginkább mozgásos tevékenységek, körjátékok, vagy ritmusos mondókák, dalok, amelyeket egy ennyi idős gyermek szívesen hallgat és énekel. Ezeken kívül az idegennyelvi foglalkozások mindig egy, a gyermek számára biztonságot jelentő rituálé keretein belül valósulnak meg, melyek állandó elemekkel is rendelkeznek (Pásztor, 2017). Ilyen lehet egy plüss játék felmutatása, amely az angol foglalkozás kezdetét jelenti, vagy egy varázsszőnyeg körbeülése is. Az angol foglal-

kozások minden héten egy-egy témát dolgoznak fel, amelynek az egyszerű szókincsével a gyermekek játékokon és színes szókártyákon keresztül ismerkednek meg. Nincs szó semmilyen számonkérésről. Ebben az életkorban a pozitív attitűd és a passzív szókincs kialakítása az első, ami majd a későbbi tanulmányaikban segíti őket. Fontos azonban megjegyezni, hogy a fejlesztés csak úgy lehet sikeres, ha a pedagógus beszéde jól artikulált, érthető, valamint a megértést non-verbális jelekkel és eszközökkel is segíti.

2. „Késni fog a gyermek beszédfejlődése.”

Sokan a született kétnyelvű gyerekeket hozzák fel példának ezen állítás mellett. Azokban a családokban, ahol a gyermek szülei két különböző nemzetiséghez tartoznak és két külön nyelven beszélnek a gyermekhez, előfordul, hogy késik a beszédfejlődés, hiszen a gyermeket mind a két nyelv oldaláról ugyanannyi impulzus éri. Az erre irányuló kutatások azonban cáfolják, hogy a kétnyelvű gyerekek esetében gyakoribb lenne a megkésett beszédfejlődés, vagy többen küzdenének nyelvi nehézséggel, mint az egynyelvűeknél (Paradis–Genesee–Crago, 2010; Pettito–Holowka, 2002). A kétnyelvű gyermeket nevelő szülők számára talán megtévesztő lehet, hogy a gyermek kevesebb szót ismer, használ egy-egy nyelven, mint a vele azonos korú egynyelvű környezetbe születő gyermek. A kétnyelvű gyermek szótára viszont a két nyelv szavaiából tevődik össze, amit, ha összeadunk, eltűnik a különbség az egynyelvűek és a velük egyidős kétnyelvű gyermekek között (Marchman–Fernald–Hurtado, 2010). Emellett fontos megjegyezni, hogy minden gyermek különböző beszédképességekkel rendelkezik, ennek köszönhetően a beszéd fejlődése is nagy egyéni eltéréseket mutathat. Ha a gyermek csupán idegennyelvi fejlesztésen vesz részt, akkor a gyermeket az óvodában és otthon is sokkal több inger éri az anyanyelvén, így mindenképpen az lesz a domináns nyelv számára.

3. „Össze fogja keverni a nyelveket.”

Ez talán a legtöbbet felhozott érv, amellyel gyakorlataim során találkoztam. Sokan attól félnek, hogy ún. félnyelvűség alakul ki a gyereknél, és egyik nyelvet sem tudja igazán elsajátítani. A gyermek az anyanyelvét hallja otthon és az óvodában is, kivéve az angol foglalkozásokon. Mivel kevesebbet hallja a második nyelvet, ezért az ún. félnyelvűség kialakulása egyáltalán nem valószínű. Ezen kívül a gyermekeknek ebben a korban teljesen természetes, hogy egy dologhoz több jelentés is kapcsolódhat. Idővel ezek a helyükre kerülnek. Az óvodapedagógus az angol foglalkozások során pont ezért alkalmaz kódváltást (code-switching). Vagyis először elmondja a mondatot, instrukciót angolul, majd ha a gyermek nem érti, megismétli a mondatot magyarul is. *Pl: Please stand up! Kérlek, állj fel!* A kódváltástól eltérő módszer a kódkeverés (code-mixing). A kódkeverés során a beszélő egy mondaton belül szavakat vagy mondatrészeket más

nyelven mond (Kitzinger, 2015). Ezt a módszert az óvodában nem alkalmazzuk, mert összezavarná a gyermeket.

Összegzés és következtetések

A kutatásom során, az eddigi gyakorlataimhoz hasonlóan, megosztottsággal találkoztam a szülőknél a témával kapcsolatban. Az eredmények a 126 kitöltő kontextusában értendők. A válaszadás lehetőségét korlátozta, hogy a kitöltésre csak online volt lehetősége a szülőknek. További nehézséget jelentett, hogy a szülők angol nyelvtudását objektíven csak nyelvvizsgájuk alapján mérhettem. A kérdőív végén sok szülő osztotta meg velem véleményét a fejlesztéssel kapcsolatban, ami szintén alátámasztotta, hogy a legtöbbször azért nem támogatja gyermeke korai angol nyelvi fejlesztését, mert fél, hogy annak negatív hatása lenne a gyermeke anyanyelvi fejlődésére, vagy esetleg túlságosan megterhelő lenne számára. Úgy vélem, sokan közülük azért gondolhatják így, mert az iskolai angol oktatásra asszociálnak a korai fejlesztéssel. Ezért is szerettem volna 2018-ban saját foglalkozásaimon keresztül bemutatni, miként visszük be az óvodai játékos tevékenységekbe az angol nyelvet, hogy a szülők bepillantást nyerhessenek egy ilyen csoport mindennapjaiba. Remélem, hogy a korai évek során megvalósuló idegennyelv-elsajátításról szóló újabb és újabb kutatási eredmények egyre több szülőt győznek majd meg annak létjogosultságáról.

Az eredmények azt mutatják, hogy van összefüggés a szülő iskolai végzettsége és a korai angol nyelvi fejlesztéshez való hozzáállása között. Az első hipotézisemben azt állítottam, hogy minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik egy szülő, annál fontosabbnak tartja gyermeke korai angol nyelvi fejlesztését. Az eredmények alapján ez a hipotézis beigazolódt. A korai angol nyelvi fejlesztés fontossága egyértelműen növekedett a szülő iskolai végzettségével.

A második hipotézisemben azt állítottam, hogy minél magasabb szintű angol nyelvvizsgával rendelkezik egy szülő, annál fontosabbnak tartja gyermeke korai angol nyelvi fejlesztését. Az adatok megcáfolták a második hipotézist. A korai angol nyelvi fejlesztés fontossága nem növekedett a szülők nyelvvizsgájának szintjével. Ennek ellenére elmondható, hogy azok a szülők, akik rendelkeznek angol nyelvvizsgával, pozitívabban állnak a korai angol nyelvi fejlesztéshez, mint azok, akik nem rendelkeznek.

A harmadik hipotézisemben azt állítottam, hogy minél fiatalabb egy szülő, annál fontosabbnak tartja gyermeke korai angol nyelvi fejlesztését. Az adatok megcáfolták a harmadik

hipotézist. Az eredmények alapján semmilyen összefüggés nem állapítható meg a szülő életkora és gyermeke korai angol nyelvi fejlesztéséhez való hozzáállása között. Jelen eredmények tükrében érdemes lenne tovább folytatni a kutatást az összefüggések részletesebb feltárása érdekében.

BIBLIOGRÁFIA

- Byers-Heinlein, K. – Lew-Williams, C. (2003). *Bilingualism in the Early Years: What the Science Says*. Learning Landscapes. 7: pp. 95–112. DOI: [10.36510/learnland.v7i1.632](https://doi.org/10.36510/learnland.v7i1.632)
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge: MIT Press. DOI: [10.21236/AD0616323](https://doi.org/10.21236/AD0616323)
- Kitzinger, A. I. (2015). *Multilingual and multicultural challenges in a hungarian kindergarten*. [Doktori disszertáció] Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem
- Klein, Á. (2011). *Anyanyelv-sajátítás – kétnyelvűség – idegennyelv – tanulás*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, [online] http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/nyelv_elsajatitas/index.html [2020. 03. 22.]
- Koloszár, I. (2010). Az angol nyelv az óvodában. In: *Létünk*, 40. évf 4. szám pp.75–84. [online] http://epa.oszk.hu/00900/00997/00015/pdf/EPA00997_Letunk_2010_04_075-084.pdf [2020. 03. 18.]
- Kovács, J. (2009). *A gyermek és az idegen nyelv*. Budapest: Eötvös József Kiadó
- Krashen, S. D. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Oxford: Pergamon
- Lenneberg, E. (1967). *Biological Foundations of Language*. Hoboken: Wiley. DOI: [10.1080/21548331.1967.11707799](https://doi.org/10.1080/21548331.1967.11707799)
- Marchmann, V. A. – Fernald, A., – Hurtado, N. (2010). How vocabulary size in two languages relates to efficiency in spoken word recognition by young Spanish–English bilinguals. in *Journal of Child Language*, 37(4), pp. 817-840. DOI: [10.1017/S0305000909990055](https://doi.org/10.1017/S0305000909990055)
- Paradis, J., – Genesee, F., – Crago, M. B. (2010). *Dual language development and disorders*. Baltimore: Paul H Brookers Publishing Company
- Pásztor, E. (2017). *Játszva németül, Hogyan neveljük többnyelvű gyermekeket*. Sopron: Pásztor Enikő Bodza Tanoda
- Penfield, W. – Roberts, L. (1959). *Speech and Brain Mechanisms*. Princeton: Princeton University Press

- Petitto, L. A., – Holowka, S. (2002). Evaluating attributions of delay and confusion in young bilinguals: Special insights from infants acquiring a signed and an oral language. *Sign Language Studies*, 3 (1), pp. 4–33.
- Singleton, D. (2003). “Critical period or general age factor(s)?” In:(eds. García Mayo, M.P. and García Lecumberri, M.L.), *Age and the acquisition of English as a foreign language*, (pp. 23–22). Clevedon: Multilingual Matters, DOI: [10.21832/9781853596407-002](https://doi.org/10.21832/9781853596407-002)
- Varga, D. (2005). *Mikor kezdjék a nyelvtanulást?* [online] <http://nol.hu/archivum/archiv-368621-182566> [2020. 03. 18.]
- Varga, L. (2015): Új tudomány születőben: kisgyermekkorai neuropedagógia. In Belovári Anita (szerk.), *I. Nemzetközi Kisgyermeknevelési Konferencia : Tanulmánykötet* (pp. 151–161.). Kaposvár: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar
- Vigotszkij, L. Sz. (1967). *Gondolkodás és beszéd*. Budapest: Akadémiai Kiadó

ÁGNES FEHÉR

*LEARNING ENGLISH IN KINDERGARTEN, FROM THE PARENTS’ AND FROM AN
EDUCATION SCIENCE PERSPECTIVE*

Today basic English proficiency is required in everyday life. For most English speakers, English is a second language. However, opinions differ with regard to the age at which second language learning should start. There is an increasing evidence on the importance of the first years of life from the perspective of effective language acquisition. The learner’s age seems to play a key role in various aspects of learning a language. Nonetheless, a considerable number of parents are wary of early second language learning. Here I study how the parents’ level of education, English proficiency, and age correlate with their opinion about early second language learning at kindergarten.